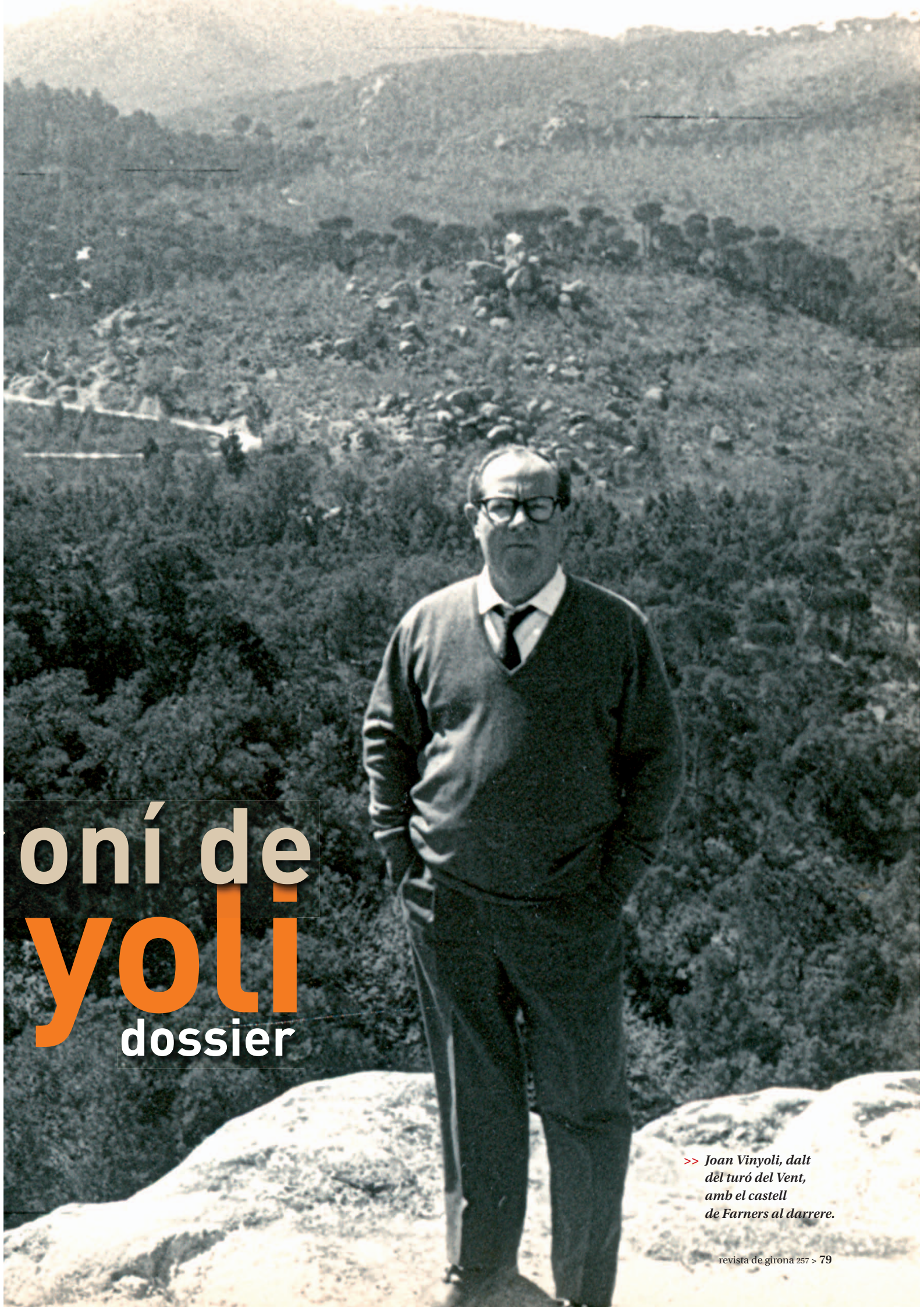

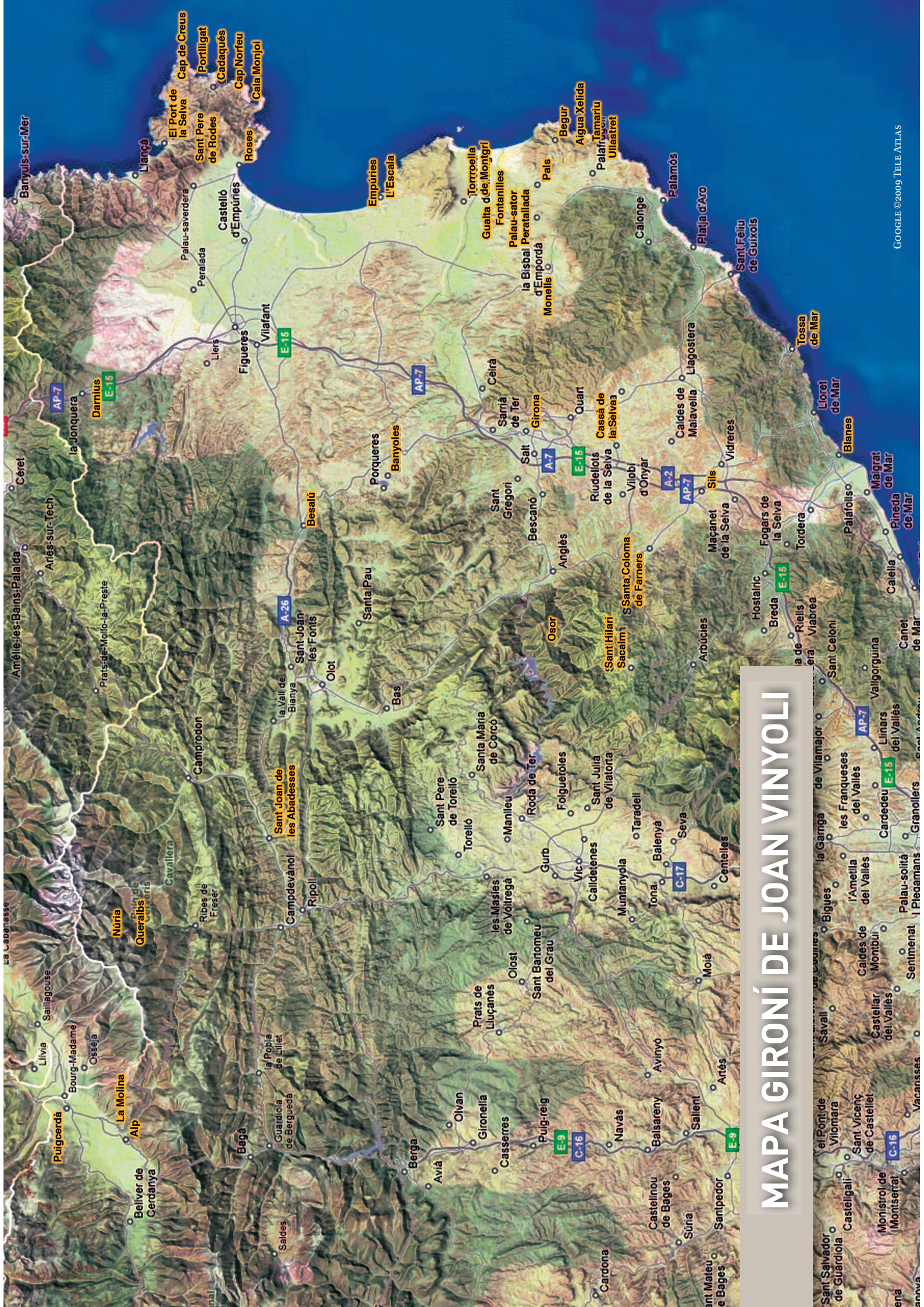
OWACRAFT

El paisatge gir **Joan Vin**

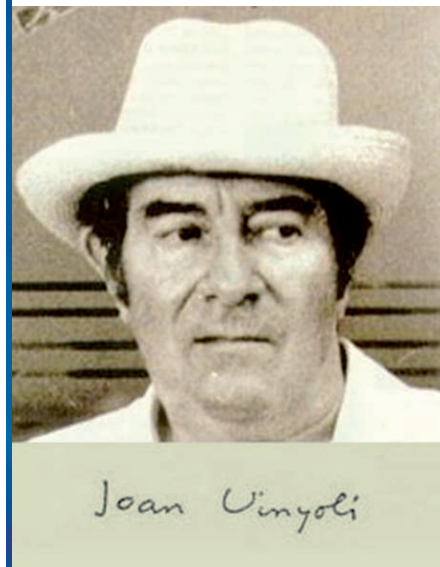

oní de
yoli
dossier

>> *Joan Vinyoli, dalt
del turó del Vent,
amb el castell
de Farners al darrere.*

MAPA GIRONÍ DE JOAN VINYOLI

JORDI NEBOT

Els llocs de Joan Vinyoli

Joan Vinyoli (1914-1984) és un poeta a qui el temps va inexorablement a favor. Cada vegada són més els lectors que se senten atrets per la capacitat comunicativa d'una poesia commovedora que els interpel·la a tots els nivells receptius: des del més profund o espiritual, passant pel més emotiu i sensorial, fins a l'intel·lectual o racional.

La seva obra, que s'inicià l'any 1937 amb *Primer desenllaç* i culminà el 1984, uns mesos abans de la seva mort, amb *Passeig d'aniversari*, la formen més de cinc-cents poemes, aplegats en disset llibres, als quals hem d'afegir les celebrades traduccions que va fer de Rilke i, en menor quantitat, de Nietzsche. El conjunt d'aquests poemes, la temàtica dels quals gira a l'entorn de l'amor i la mort, és la conseqüència lírica d'una vida assumida amb una intensitat extraordinària.

Vinyoli va néixer i morir Barcelona, ciutat on va residir tota la vida i que s'estimava. No obstant això, en la seva biografia ocupen un lloc central els períodes d'estiu, viscuts en plena llibertat, en dues poblacions de les nostres comarques: Santa Coloma de Farners, d'infant i jove, i Begur, en l'edat adulta. A la primera hi trobem la triple descoberta de la natura, de l'amor i de la poesia, i en la segona, la descoberta del mar, un nou àmbit vital i metafòric que marcà decisivament la seva poesia.

Dels estius a Santa Coloma en va dir aquestes paraules: «En aquests estius, que no sé quantes vegades han sortit en la meua poesia, vaig descobrir el món i els seus matisos»; i cap al final de la seva vida tornà a referir-s'hi: «[...] pel gran amor que he sentit sempre per la ciutat de Santa Coloma, on vaig passar molts estius de la meua adolescència i joventut, que han marcat indeleblement la meua vida i la meua poesia [...]». De la importància de Begur també en va deixar constància: «El lloc important i definitiu com a centre de les meves experiències de tot ordre, poètic i vital, va ser Begur».

Però, a més d'aquestes dues poblacions, hi ha altres indrets de les comarques de Girona que també han transcendit, d'una manera o altra, en l'obra d'un poeta a qui apassionava recórrer el territori català per admirar i contemplar el seu patrimoni natural i artístic. Els treballs que segueixen es proposen fer un recorregut per aquesta cartografia gironina tan bellament inserida en l'obra de Vinyoli.

PEP SOLÀ

A Santa Coloma de Farners hi trobem la descoberta de la natura, l'amor i la poesia, i a Begur la del mar

El poeta que s'allunyà del bosc, cridat per una veu de mar fonda

PEP SOLÀ > TEXT

La relació de Joan Vinyoli (1914-1984) amb les comarques de Girona té dos centres, ubicats a Santa Coloma de Farners i Begur. Ambdues poblacions, l'una d'interior i l'altra costanera, estan íntimament vinculades als fecunds períodes de vacances del poeta i van jugar un paper fonamental en la vertebració de la seva obra. Tanmateix, hi ha altres indrets de la geografia gironina que també hi tenen una presència remarcable per diverses raons: bé perquè van ser escenari de la gènesi d'alguns poemes, bé perquè el poeta es va nodrir en la contemplació del seu patrimoni natural o cultural, o bé perquè li dispensaren reconeixement honorífic per la seva obra. El propòsit d'aquest article és mostrar, en un recorregut cronològic, les dimensions i els matisos d'aquesta cartografia inserida en l'obra del poeta.

Joan Vinyoli arribà a Santa Coloma de Farners l'estiu de 1922. L'any 1919 s'havia mort el pare, que era metge, i un seu company d'estudis, Josep Fornés, en una mostra de solidaritat, va facilitar a la vídua que poguessin anar a fer salut lluny de Barcelona durant els períodes de vacances. La mare, Emília Pladevall, la tieta Mercè, ell

i la seva germana Carmen, arribaven en tren fins a Sils, on agafaven el cotxe de la Hispano Farnense per acabar d'arribar a Santa Coloma i allotjar-se a Can Cuera, al carrer del Beat Dalmau, núm. 34. Dues hores de camí per sortir de la capital i anar al camp per passar-hi els tres mesos d'estiu sencers. En aquests estius de la infantesa, l'adolescència i la noiesa, Vinyoli, dotat d'una acusada sensibilitat, va poder fer una triple descoberta: la natura, el sentiment amorós i la poesia.

En aquesta població hi trobem els primers precedents literaris: un poema escrit l'any 1927, de títol *Montserrat*, que va guanyar uns jocs florals de caire familiar; un text autobiogràfic on narra la descoberta de la literatura i la situa en una edat molt jove, i, sobretot, unes prosas poètiques, escrites

INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA, FONS CUVÀS

>> *Santa Coloma de Farners.*

en un dietari de l'estiu de 1930, on trobem prefigurats alguns temes que després van ser recurrents en l'entramat simbòlic i temàtic de la seva obra: el sereno que pot «indagar» en els misteris de la nit, les campanyes que toquen a bateig, a festa o a morts marcant el pas del temps, la presència amorosa de les noies que reguen les flors als balcons... Una d'aquestes proses, amb el títol *De la nostra ciutat*, va ser publicada en el programa de la festa major de l'any 1930 i és el primer text publicat del poeta.

«I la natura em crida»

Les estades a Santa Coloma van deixar en el subconscient i en la poderosa memòria del poeta un pòsit que brollà constantment en tota la seva obra, des de l'inici fins a la seva conclusió. Per això, en una entrevista de l'any 1968, en preguntar-li José Cruset per allò que l'havia marcat espiritualment en la seva joventut, respongué: «Els estius a Santa Coloma de Farners; en aquests estius, que no sé quantes vegades han sortit en la meua poesia, vaig descobrir el món i els seus matisos».

El primer vers de l'obra de Vinyoli diu: «I la natura em crida». Sobre l'origen d'aquest vers i del poema *D'una terra*, al qual pertany, va escriure aquestes paraules en unes notes que va preparar per a una lectura del seu primer llibre, publicat el 1937:

La motivació del següent poema és el record més concret d'una terra i dels seus camins. Feia molt de temps que no havia estat en els paratges de la meua infantesa. Tot d'una, un dia, com si naixessin d'una cosa inconeguda de dintre meu, vaig sentir-me fortament aquestes paraules: «I la natura em crida»...

D'aquesta manera, doncs, s'inicia l'obra canònica de Vinyoli, amb el record impetuós del paisatge colomenc i, per extensió, de la comarca de la Selva. Però no és només l'entorn natural i paisatgístic el que apareix en els seus versos, sinó també l'entorn humà. En la conclusió de l'obra, un any abans de la seva mort, va escriure el poema *Passeig d'aniversari*, on feia un inventari de pèrdues en el qual no podia deixar de consignar-hi aquests «bocins» de la seva noiesa vists a Santa Coloma:

FONS C. VINYOLI

Ara camino pel vell casc urbà
mentre viatgen cap als seus destins
els vells amics, les dones i els bocins
del que era jo, de noi, perdut a l'alzinar.

>> La germana
del poeta, al carrer
Beat Dalmau
de Santa Coloma.
Alfons, Can Cuera,
la casa on vivien.

«Estic ple de muntanyes»

Amb la Guerra Civil s'estruncaren les vacances del poeta a Santa Coloma, on tot i això encara tornà per veure la mare, que sí que va continuar les estades estivals, o, en altres ocasions, com veurem, per evocar i recuperar aquells bocins tan preuats de la seva vida.

Vinyoli havia pogut evitar d'anar al front per ser fill de vídua, i va passar bona part de la guerra fent tasques a la rereguarda, en un centre de reclutament. Un cop s'hagué

«Els estius, a Santa Coloma
de Farners, vaig descobrir
el món i els seus matisos»

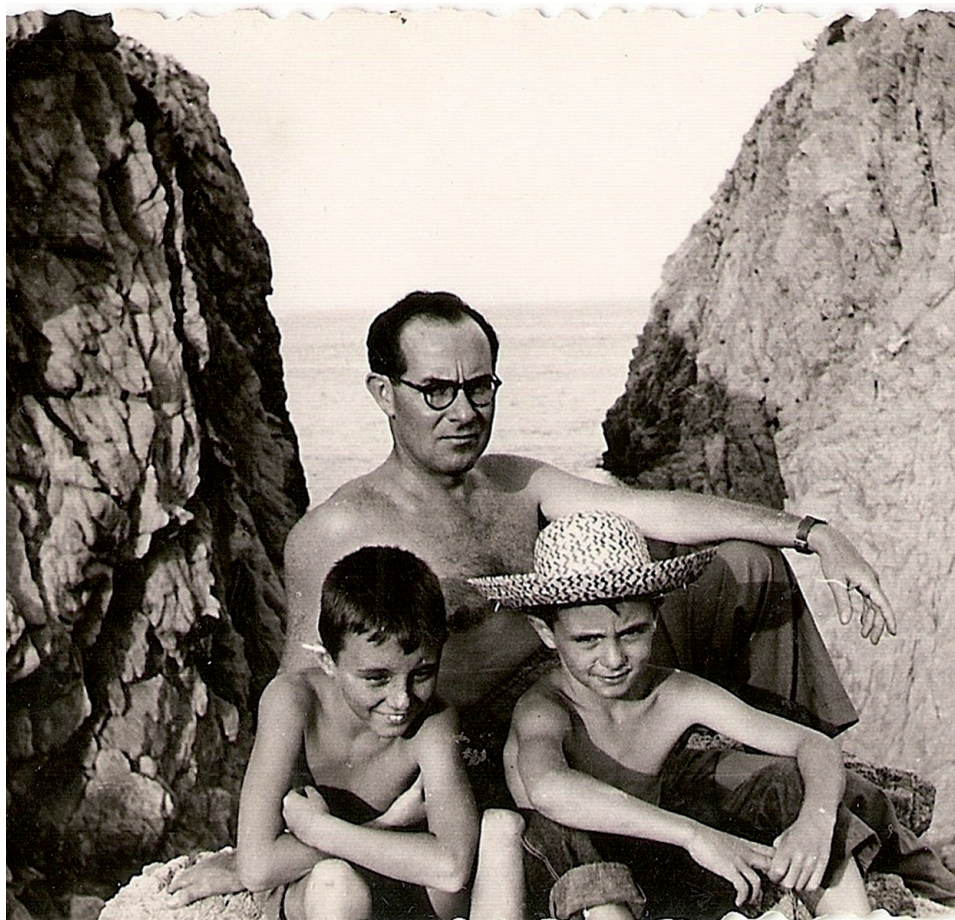
PEP SOLÀ

>> *Gorga d'en Vilà, a Santa Coloma de Farners.*

acabat el conflicte bèl·lic, pogué reprendre una de les aficions que havia iniciat a Santa Coloma: el contacte amb la natura de les altes muntanyes, on trobava un escenari perfecte per al seu desbordament espiritual. I també per al restabliment de l'assossec perdut després d'una crisi d'ordre espiritual que havia congriat durant la Guerra Civil a propòsit d'una dona, Isabel Abelló, i a conseqüència de la qual havia escrit aquesta divisa: «I must do something of my poverty», és a dir, 'He de fer alguna cosa de la meva pobresa'. I la cosa que va fer Vinyoli fou, precisament, poesia.

>> *Amb els fills a Aigua Xelida.*

Les primeres muntanyes foren les Guillerries, assequibles des de Santa Coloma, i després, des de Barcelona, el Montseny i els Pirineus. L'agost de 1942 era a Núria, des d'on va pujar el Nou Creus, i després va anar a fer uns quants dies de repòs a Alp, des d'on féu una excursió a peu fins a Puigcerdà. I l'any 1943 va aprofitar uns dies de vacances per tornar a la Cerdanya amb la seva germana, concretament a la Molina, on s'allotjaren al refugi de la Font Canaleta. Aprofitaren que encara hi havia neu per esquiar al Torrent Negre i ell va passar moltes estones contemplant les muntanyes, com el Puigllançada i, de manera més especial, la Tossa d'Alp. Aquells dies tenia previst llegir les *Memòries de la meua vida*, de Goethe, i també hauria volgut escriure versos i traduir els poetes alemanys. Però satisfer el propòsit d'escriure versos, com explicava en una carta a l'amiga A. M. Ainaud, era més complicat, perquè aquella crisi encara el tenia emmudit:

La nit d'abans d'ahir va ser molt agradable i vaig tenir dos somnis que em varen fer sentir molt animat en llevar-me. Avui he passat tot el matí al sol, arreuerat del vent molt fred que feia, darrera un turonet, mirant les muntanyes. N'hi ha una, sobretot, que és la Tossa d'Alp, que m'agrada moltíssim. Ara, si em giro, la veig per la finestra del refugi, per on entra un sol calent de tarda. Estic ben sol i l'estufa espeternega a la vora. No crec que treballi gaire aquests dies; tot el més llegiré. I és possible que als vespres m'enyori una mica, és gairebé segur. [...] Però el que més m'agradaria aquests dies és poguer escriure alguns versos meus. Però això em sembla el més difícil de tot, per no dir impossible. (29/3/1943)

«He après de nedar»

Però el mateix any 1943, amb l'inici del festeig amb Teresa Sastre, el consegüent matrimoni i la posterior arribada dels fills, el poeta inicià l'etapa més estable de la seva vida adulta i recuperà l'escriptura. L'estiu de l'any 1946, Vinyoli, juntament amb la seva muller i en Joan, el seu primer fill, de pocs mesos, escolliren Blanes per passar-hi les vacances d'estiu. S'allotjaren en una

casa de lloguer al carrer Esperança, 76. El poeta s'hi va endur, preveient un entorn propici per a la seva lectura, *El cementiri marí*, de Paul Valéry. I es degueren complir les seves expectatives, perquè el seu fill Joan recorda haver-li sentit a dir, molt temps després, que havia estat a Blanes, a tocar del mar, on havia entès de debò Valéry. En el transcurs d'aquesta estada, Vinyoli va fer un altre aprenentatge que anticipava una forta connexió amb el mar: aprengué a nedar. Ho escrigué en una postal datada el dia 30 d'agost, adreçada als amics Francesc Gomà i Carles E. Pidelaserra:

Estimats amics: Encara que dintre de pocs dies seré a Barcelona, si Déu vol, no puc estar-me de fer-vos saber immediatament, amb tota la solemnitat que és del cas, que als meus 32 anys i després de valentes provatures amb l'aigua fins al coll, he après de nedar. Encara que modestament, *nedo*. ¿Què us sembla? Això sí: em canso com una burra (i perdoneu l'expressió). Però ja s'ha acabat allò de ficar-me a l'aigua, mirant la gent de cua d'ull, per si es burlen d'un; ara m'hi fico

a «mon uisance» i em sento tan satisfet. Tota mena de detalls sobre l'assumpte us els diré de paraula. Això d'aquí és magnífic pel meu gust. Llàstima que ja s'està acabant. Abraçades del vostre valent amic i nedador, que ho és ...

Joan V.

Si en García arriba abans que jo, digueu-li.

>> *El nen Vinyoli, amb mocador al cap, davant l'ermita de Farners.*

>> *Blanes.*

AUTOR DESCONEGUT - FONS EMB. INSPAI - DIPUTACIÓ DE GIRONA

«Als meus 32 anys, i després de valentes provatures amb l'aigua fins al coll, he après de nedar»

ELS PRIMERS HONORS

Amb la publicació de *De vida i somni*, el poeta inicià un període de fertilitat poètica que coincidí amb una represa dels certàmens i concursos literaris que en la immediata postguerra havien estat prohibits. Vinyoli es presentà a quatre convocatòries a les comarques de Girona. Primer, l'any 1949, participà a Santa Coloma de Farners en el IV Concurs Literari del Círcol Cultural Columbense, amb un seguit de composicions de títol *Temps* i lema «De vida i somni». El veredict, proclamat en el transcurs de la festa major del poble, el 24 de setembre de 1949, al mateix local de l'entitat, el premià, i tres dels seus poemes, *Com passen, com fugen els dies...*, *Fills de l'amor* i *Infància*, es publicaren a la revista local *La Selva* del mes següent.

L'any 1950 es presentà a tres convocatòries en diferents poblacions de les comarques gironines: Cassà de la Selva, novament Santa Coloma i Girona. Primer va ser en els II Jocs de Cassà de la Selva, convocats per la revista *Llum i Guia*. Era habitual que hi col·laboressin particulars que es feien càrrec de la gratificació econòmica d'algun premi. Vinyoli hi guanyà el premi ofert per Lluís M. Frigola a la millor poesia de tema lliure, remunerat amb cinc-cents pessetes, per la composició *Tres sonets*, que incloïa els sonets *Novembre*, *Hora quieta* i *Hivern*. La cerimònia de lliurament se celebrà el dia 4 de juny a la sala de festes del Círculo Recreativo.

A Santa Coloma de Farners es convocaren uns Jocs Florals amb motiu de les festes del mil·lenari de la població. Vinyoli hi guanyà el premi ofert per Francesc Trias, que va ser lliurat el dia 24 de setembre de 1950 en el teatre del Círcol. El premi es donava a la millor poesia de tema lliure i estava dotat amb dues-cents cinquanta pessetes; hi participà amb el poema *Per a cantar en la nit*. Tots els poemes presentats en aquests concursos foren inclosos més tard, amb alguna variació, en el llibre *Les hores retrobades*.

>> **Amb Josefina Ordis,**
Reina de la Festa.

>> **Guanyador de la Flor Natural**
dels Jocs Florals de Girona de 1950.

El dia 1 de novembre va ser proclamat a Girona guanyador de la Flor Natural en els Jocs Florals organitzats pel Círculo Artístico, per *Suite lírica d'amor*, que havia presentat amb el lema «La set que no mor / del tot és apresada». Aquest premi estava dotat amb dues mil pessetes. A la crònica de l'endemà a *Los Sitios* hi llegim que, en acabat l'acte de lliurament que se celebrà al Teatre Municipal, «la Reina de la Fiesta, acompañada del poeta ganador de la Flor Natural, Mantenedor y Presidente del Consistorio se dirigió a la iglesia de San Félix donde, siguiendo piadosa tradición, depositó ante el sepulcro de San Narciso el precioso ramo de flores con que había sido obsequiada». La fotografia mostra el poeta portant de bracet Josefina Ordis Sabater, la reina de la festa, i el seguici de dames d'honor vestides de llarg i d'un blanc immaculat. Aquestes convocatòries li servien per posar a judici públic la seva obra i obtenir una gratificació econòmica que l'ajudava a tirar la família endavant. Tots aquests premis van ser el preludi del primer premi important que guanyà: l'Óssa Menor, l'any 1951, amb el llibre *Les hores retrobades*. En aquest llibre Vinyoli introduïa un seguit de conceptes que es van convertir en definidors de la seva veu: la vida més alta, la metapoiesia, l'amor com a coneixement, la presència de *La tempesta* de Shakespeare a partir del personatge d'Ariel...

El vell carrer del Camp

A l'estiu de l'any 1952, els Vinyoli demanaren un salconduit per acostar-se a la frontera. Es tractava d'anar a passar uns dies a Queralbs, com ja havien fet l'any anterior, en companyia del matrimoni Francesc Gomà i Eulàlia Presas, que hi tenien una casa al carrer del Camp, i aprofitar per fer excursions a Núria i altres llocs. Des de Queralbs, el poeta escrigué a Carles Riba, l'amic amb qui havia mantingut una relació molt íntima, gairebé confidencial, des que es van conèixer, l'any 1935, a propòsit d'una traducció que havia fet Vinyoli d'un poema de Rilke. Aviat Riba va descobrir en Vinyoli una extraordinària disponibilitat per a la lírica, que li va fer escriure aquest auguri en una dedicatòria d'un llibre d'Èsquil: «Per a Joan Vinyoli, un poeta que serà gran, en tinc la fe». Ara, des de Queralbs, a redós de les muntanyes, Vinyoli explicava a Riba el seu quefer literari:

Aquests dies, ací a Caralps, on passem una setmana amb la Teresa, convidats per l'amic Gomà, a qui em penso que vostè coneix, he pogut en hores de pluja, aïllat del món en una rústica, petita cambra de sostre baix, amb finestra encarada a grans muntanyes encatiffades d'humida verdor i ara desdibuixades per la boira, concentrar-me i escriure una part d'aquesta narració. Ho faig amb una gran lentitud, procurant el màxim rigor: ni una sola paraula no hi ha d'haver en una obra literària que no hi sigui per necessitat. (25/8/1952)

Tornà més vegades a aquesta població del Ripollès, i fou pels anys seixanta que va escriure un poema titulat justament *Queralbs* i que va publicar en el llibre *Tot és ara i res*:

Què no daria per la mareselva,
pels gira-sols del vell carrer del Camp.
Què no daria per un tros de pa
menjat amb tu,
sols vora un foc,
mentre el vent xiula
i l'òliba xiula.
Plou a barrals. Dormen els carros
dessota el ràfec. El graner està ple,
vessant el trull.

FONS GARCIA-PLEYAN

Una veu de mar fonda

L'any 1954, Vinyoli va descobrir Begur. A partir de l'estiu d'aquell any i fins al 1978, amb molt poques intermitències, el poeta passà les vacances en aquesta població empordanesa, on va trobar un nou àmbit metafòric i sensorial: el del mar. Visqué amb intensitat aquells estius, lliurat a la convivència i a la lírica, lluny de les obligacions laborals a l'editorial Labor, que li resultaven excessivament feixugues i difícils de conciliar amb la vocació poètica. A Begur va sentir la crida del mar, que amb la cri-

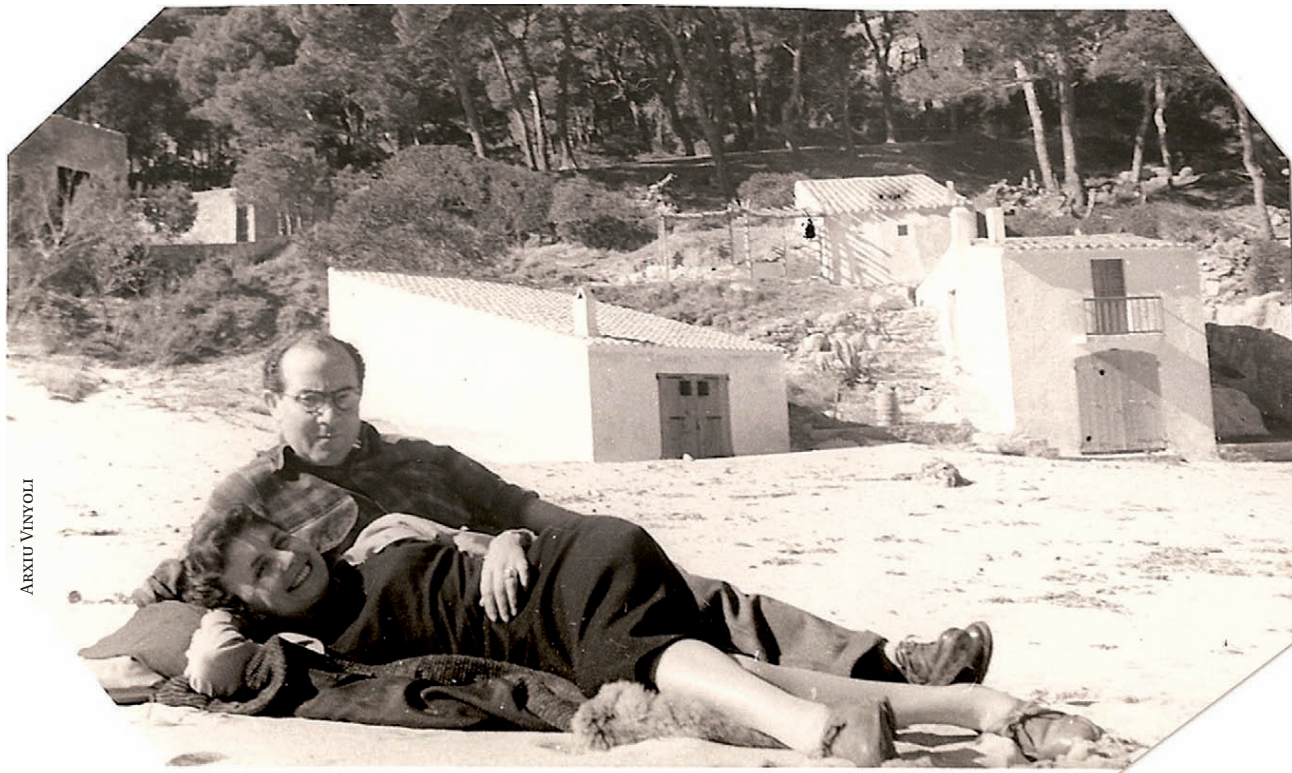
>> A Queralbs, a començament dels anys cinquanta, amb els matrimonis Gomà-Presas i García-Pleyan.

>> Pals.

JORDI CORTÉS I ROSER SERRA. QUADERNS RdG

«Passa la tarda sobre els camps d'arròs
de l'Empordà, xops d'aigua»

ARXIU VINYOLI

>> Vinyoli amb la seva muller, Teresa Sastre, a la cala d'Aiguablava, a Begur.

da de la natura de Santa Coloma que havia iniciat la seva obra poètica, confluïren en la «perillosa crida» de la poesia, que sentí de manera imperiosa i que se li revelà com l'única via vàlida per indagar en els misteris de l'existència. La magnitud de la seva descoberta la comunicà als amics pocs dies

>> Cales de Begur.

NARCÍS SANS - FONS DdG INSPAI - DIPUTACIÓ DE GIRONA

després d'arribar-hi, com es pot comprovar en aquest fragment de la carta que va enviar a Josep García López i Carmina Pleyan:

Faig una vida molt senzilla i «vital»: cada matí anem a mar, a banyar-nos a una de les cales tan boniques d'aquest tros de litoral: Aiguafreda, Sa Riera, Aiguablava. S'hi va per entre pins de cremosa olor, vibrants de foc i de cigales. Una mitja hora de camí delitós que fa encara més agradable el bany de migdia. No diré com Rimbaud:

*Elle est retrouvée.
Quoi? L'éternité.
C'est la mer millée
avec le soleil.*

però no deixo de trobar que la llum viva i la sal transparent del mar fan una mescla molt exaltadora, propícia als èxtasis dionisiacs. Cada cosa, però, en el seu moment. A la tarda, després de la migdiada anem a reposar sota bosquets de pins ja calmats, on el sol és només un caliu baix, on es van torrant les pinyes. Però la meua hora preferida i el meu passeig «propi», que faig tot sol, és en caure el dia, quan tota la família torna a casa i es prepara el sopar. Aleshores

**«Aiguafreda, Sa Riera, Aiguablava.
S'hi va per entre pins de cremosa
olor, vibrants de foc i de cigales»**

vaig a una petita, blanca ermita, que hi ha a l'extrem més alt del poble, a cinc minuts de casa i des d'on es domina una gran estesa de mar i de terres, amb les Illes Medes al fons, ja grises, el poble de l'Estartit al lluny, les muntanyes de Torroella de Montgrí, molt característiques, la desembocadura del ter, amb els verds arrossars de les riberes, i de la banda de terra tota la plana de l'Empordà, les muntanyes que la limiten i altres muntanyes fins al Pirineu. Segons diuen, en dies nítids d'hivern, després de la tramuntana, es veu perfectament el Canigó brillant sota el sol com un diamant. Després de la posta, i sobretot quan la nit ha clos, m'impresiona mirar en la negror del mar la llum intermitent dels fars: un sobre les Illes Medes i l'altre més llunyà, sobre el Cap de Roses. M'hi estic una estona i després torno a casa. *The rest is silence.* [...] Jo he llegit només alguns fragments de l'Odissea, en la nova versió de Ribà. No hi ha temps per llegir: prefereixo donar-me al que ara tinc: mirar, mirar i respirar tot això per anar-m'ho fent meu. (20/8/1954)

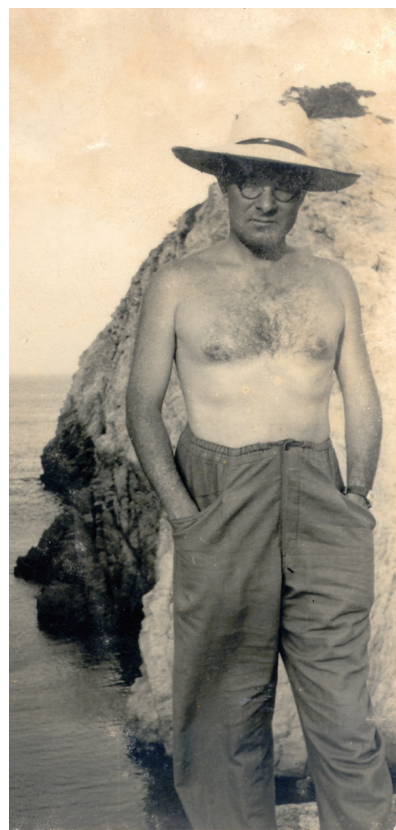
Per a Vinyoli, la bellesa i la força del paisatge que acabava de contemplar eren tan extremes i tan absolutes que ho associava a una situació terminal, i per això citava les darreres paraules de Hamlet. Aquell estiu havia previst fer algunes lectures, però no les pogué realitzar perquè estava absolutament transportat per l'arravatadora força d'aquella naturalesa a la qual es lliurava.

Tenia una debilitat per gaudir de la contemplació de les postes de sol i coneixia els llocs més adequats per fer-ho, però també es delia per les sortides de sol, i a vegades es llevava molt d'hora per poder-les contemplar, sempre en solitari. Això és el que explicava en una postal que envià a Foix el dia 27 d'agost de 1960. Li deia que quan les campanes de l'església parroquial tocaven les 6 ell ja era al castell de Begur per veure l'espectacle: «Més aviat matinejo i faig senyals al primer raig de sol des del castell de Begur».

Aquesta transició des del paisatge de boscos i muntanya que havia conegut primer a Santa Coloma, i després als Pirineus, fins al paisatge del mar, l'interpretà de forma poètica en els primers versos del poema *Algú m'ha cridat*, que inicia el seu següent llibre, *El Callat*, publicat el 1956:

Jo no sóc més que un arbre que
[s'allunyà del bosc,
cridat per una veu de mar fonda

A Begur, els Vinyoli s'allotjaren inicialment a Can Pallí, al carrer Metge Pi, 8; després al carrer Campuig, 17, i finalment a l'Hotel Begur. Hi arribaven viatjant en tren fins a Flaçà i després amb l'autobús de la SARFA. De manera més ocasional hi anaven per Setmana Santa o alguns caps de setmana de primavera o tardor. Ho feien amb la colla d'amics formada pels matrimonis Joan Guarro i Carme Picart, Josep Pedreira i Berta Font, Joan Petit i Margarida Fontserè, Joaquim Sevilla i Ció Jaques, i Esteve Coll i Montserrat Sastre. El que Vinyoli en digué «l'època d'or de Begur» es perllongà fins a l'estiu de 1963, coincidint amb el darrer del matrimoni Petit-Fontserè. Precisament, en una de les seves moltes nits de fecunditat creativa, la del 27 de juny de 1966, escrigué el poema *Sunt la-crimae rerum*, un plany per la pèrdua dels bons temps a Begur, que ja no tornarien. Ho va fer després d'un somni intensíssim, del qual explicà l'any 1976 en una lectura a l'Ateneu Barcelonès:

ARXIU VINYOLI

>> Vinyoli a Aigua Xelida, a mitjan anys cinquanta.

RICARD CARRERAS. QUADERNS RDG

«Matinejo i faig senyals
al primer raig de sol des
del castell de Begur»

>> Vinyoli, amb un cigarret als dits, a can Sala de Santa Coloma de Farners.

[era] com una rememoració deslligada del que jo en diria l'època d'or de Begur. Per no perdre l'enorme i intensíssim contacte entre el que era purament oníric, el somni, i el fet conscient d'escriure, el vaig escriure tot sencer, amb els ulls tancats i el llum apagat i procurant fer les lletres molt grosses perquè després les pogués entendre.

>> Pals

Les vacances a Begur seguien una litúrgia més o menys constant al llarg dels anys, amb petites variacions a mesura que els fills s'anaven fent grans. Entre els hàbits que es repetien cada estiu hi havia la participació a la Festa Major de Pals, el 4 d'agost, on a Vinyoli li agradava ballar sardanes i conversar animadament amb els veïns. A Pals s'hi desplaçaven a peu, amb l'autobús d'en Paretas o bé amb el taxi d'en Paco Font:

Ara tot d'una la tenora
ressona a Pals i contemplem les illes
i sempre dic, mirant la Torre de les Hores:
Davant aquestes coses cal plorar.
Passa la tarda sobre els camps d'arròs
de l'Empordà xops d'aigua.

És tard, és hora de tornar a Begur
en l'autocar que ens deixarà a la plaça.

L'Empordanet

Però Begur també exercia de centre irradiador des d'on la colla d'amics tenien per costum fer excursions a diferents indrets de les comarques de Girona, especialment de l'Empordà. Eren habituals les visites a Sant Pere de Rodes i Cadaqués, com també a Empúries i l'Escala. Els pobles medievals de l'Empordanet –Monells, Ullastret, Canapost, Palau-sator, Gualta, Fontanilles...– eren un bon motiu per fer-hi una passejada nodridora. Però un dels pobles que visitava cada

«Ara tot d'una la tenora ressona a Pals
i sempre dic, mirant la Torre de les Hores:
Davant aquestes coses cal plorar»

estiu era Peratallada, on li agradava fer un passeig pels vells carrers i contemplar-ne les pedres. Ho explicava en una postal adreçada a Núria Candela, a qui també deia: «Aquest és un dels pobles emmurallats més bonics de l'Empordanet i hi he estat aquest matí. [...] Els camps dels voltants de Peratallada són molt rics de blat i d'arròs» (18/7/1971). També solien anar a la cala d'Aigua-xelida, on Vinyoli podia interpel·lar el mar en un dels punts més privilegiats de la Costa Brava, on l'aigua i les roques trenaven un diàleg que havia d'impactar fortament la seva sensibilitat. Després, a Tamariu, podien fer un cremat a la taverna d'en Pere Patxei, que apareix en els versos de dos poemes, un dels quals és *El cremat*:

A clar de nit, amb escates de moll,
entotsolat, encisaré les ones.
Pere Patxei, prepara'ns un cremat;
beguem-lo i canviem el curs dels astres.

Torroella de Montgrí era un altre poble de visita regular, sovint també per ballar-hi sardanes. N'ha quedat l'empremta en uns versos del poema *Torno de la nit*:

se sentia
la cobla, lluny, i la fressa
monòtona del mar.
A la plaça,
sota les voltes, cada estiu
ens asseiem una hora.

En un marge de la versió original, encara sense depurar, Vinyoli va anotar, evidenciant un notable coneixement del tema, que la cobla que se sentia eren els Montgrins, i tocaven la sardana *Torroella, vila vella*.

I també escrigué que havien comprat borregos i que al Montgrí hi havia pujat de jove, «després d'una sarsuela a Ca la Neus de l'Escala».

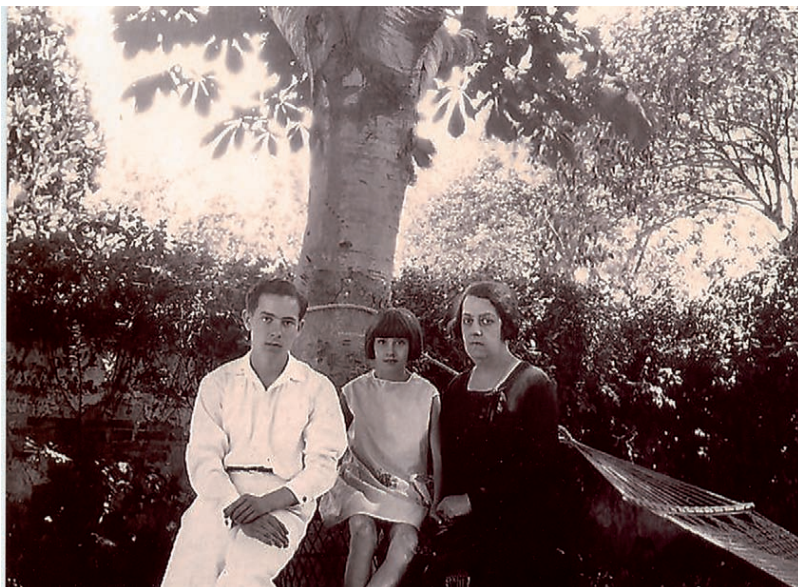
>> Pere Patxei a Tamariu.

PUIGNAU. FONS ESTEVA-LLENAS,
ARXIU MUNICIPAL DE PALAFRUGELL

«Pere Patxei, prepara'ns un cremat;
beguem-lo i canviem el curs dels astres»

ARXIU VINYOLI

>> *Amb la seva mare, Emília Pladevall, i la seva germana Carmen al pati de Can Barril (Santa Coloma), cap a l'any 1930.*

Cor poderós

Un altre poble empordanès, Darnius, és a l'origen d'un dels poemes més reveladors de Joan Vinyoli. Era l'abril de 1966, i amb la colla d'amics havien anat a passar uns dies en aquesta població altempordanesa. Es va llevar abans que els altres per fer un passeig pel poble i va voler entrar a l'església, com li agradava fer, però la va trobar tancada. Va decidir asseure's a la terrassa del bar de la plaça, on va comprar una postal amb una reproducció de la porta de

l'església romànica i la va escriure a Salvador Clotas. Aquest, en rebre-la, va pensar que el text podia ser l'embrió d'un poema i així li ho va fer saber. Vinyoli ho va considerar i va refer el text per convertir-lo en el poema *Postal a Salvador Clotas*, el poema que inicia el llibre *Tot és ara i res*. El text de la postal, acarat amb el poema, permet comprovar la metamorfosi:

Estimat Salvador: Diguem-ne «porta closa». Que vol dir que és difícil entrar. On? En qualsevol hora del matí o de la tarda, en una plaça oberta amb arbres i cançons d'ocells, com aquesta on ara m'estic assegut, escrivint-te, en el fet que un petit ocell intenti de volar i assagi primer de fer-ho des d'una llosa amb aigua de pluja fins un ràfec i des del ràfec fins a la teulada. Són les 9 d'un matí que es va ennuvolant. M'he llevat a les 7 i s'està bé. Sembla impossible que el temps passi tan a poc a poc. És meravellós. He pensat en els «feliços pocs» de que parlava Rupert Brook –el qual no m'interessa majorment, pel demés– i que són els que no deixen que «el cor se'ls mori», com deia fa molt temps una amiga meva que va iniciar-me en Shakespeare. Sempre hi ha algú per fortuna, de qui no es pot prescindir. Potser, encara «vivim» gràcies a això. Una abraçada. Joan

ROGER S 09

>> *Darnius*

«Darnius. M'he llevat a les 7 i s'està bé. Sembla impossible que el temps passi tan a poc a poc»

>> **Joan Vinyoli**
i **Teresa Sastre a Cadaqués,**
l'any 1964.

Aquest text i el poema posterior permeten il·lustrar uns quants aspectes recurrents de la poesia i de la personalitat del poeta. Hi trobem la seva extraordinària capacitat afectiva, que es manifestava en l'hàbit d'escriure postals per fer arribar als amics algun pensament o emoció; era una manera de transcendir l'espai i el temps per donar-los alguna cosa molt important de si mateix. L'interès per entrar a l'església, tot i el seu agnosticisme, era una mostra del seu fervor per l'espiritualitat que s'hi podia respirar i, sobretot, de l'atracció que sentia per la imatge de la verge, en la qual confluïen un desig de perfecció i de puresa. També hi trobem una referència a Isabel Abelló, la dona que va conèixer durant la Guerra Civil, que li havia «ensenyat» Shakespeare i que, sobretot, li havia inspirat aquella divisa inaugural. I també la referència als «feliços pocs», expressió que ell utilitzava per al·ludir als amics que creïen en la seva obra, incompresa en molts moments per no adequar-se al corrent literari predominant del realisme social. Per a ell, representaven una immensa minoria que li feien costat en el seu trajecte líric. I, finalment, feia referència al cor poderós que no es vol morir, com el seu, i que li havia permès contrarestar aquella pobresa amb allò que va trobar de més valuós: la poesia.

Els dies de la Setmana Santa de 1968 els Vinyoli els passaren a Cadaqués en companyia dels matrimonis García-Pleyan i Valentí-Petit, que hi tenien casa. En un text autobiogràfic inèdit, el poeta relata unes hores de conversa i poesia en companyia de Carmina Pleyan que s'iniciaren amb un esmorzar a

Casa la Sarita, on va menjar un pagell pescat aquella mateixa nit i una truita. Després van anar al Marítim, on Vinyoli li llegí uns poemes sobre els quals ella féu unes consideracions «molt útils». Aquells dies també va passar força estones al Casino, on pogué contemplar els quadres de Meifren i on va trobar Joan Ponç, amb qui va conversar llargament. Des de Cadaqués van aprofitar per anar al cap de Creus i a Portlligat, i també van fer una llarga caminada passant pel Mas Duran i les platges del Llaner Petit i de la Conca, durant la qual el poeta quedà impressionat pel paisatge i els «marges i parets de pissarra fosca».

La primavera de l'any 1969 Vinyoli va fer una excursió a Sant Joan de les Abadesses, i segurament a Ripoll, on va comprar postals per a la col·lecció i per escriure a les amistats. Des de ben jove, a casa i als

>> **Sant Joan**
de les Abadesses.

A. VILA - FONS DDG INSPAL - DIPUTACIÓ DE GIRONA

«Fa un sol radiant, i somnis de la nit passada semblen prometre un dia de Sant Joan serè»

>> *El Davallament de Sant Joan de les Abadesses.*

jesuïtes, on es va escolaritzar, havia tingut una formació cristiana molt estricta. Els anys cinquanta se'n va apartar i va adoptar un posicionament agnòstic. Tanmateix, va mantenir el respecte i l'admiració per una part de la iconografia cristiana, que tenia integrada, i que encara li era vàlida per a la pròpia vivència de la transcendència i del misteri. Per això, no és estrany que uns dies després de l'excursió enviés una postal que havia comprat a Sant Joan, amb el grup escultòric del Santíssim Misteri, on escriví aquestes paraules:

Record de la meva recent excursió a S. Joan de les Abadesses, que t'ofereixo com per a donar sentit i gravetat i companyia a la nostra més o menys pobre vida en un món de coses que no comprenem, ple de banalitats, tristesa, soledat... Avui, però, fa un sol radiant, i somnis de la nit passada semblen prometre un dia de Sant Joan serè. Accepta, si et plau, de compartir-lo bonament. (Postal a Carme Picart, 24/6/1969)

El 22 d'agost de 1973, des de Begur, va anar d'excursió amb tota la colla, que ara ja havia canviat alguns dels seus components, a Besalú i a Banyoles. A Besalú va tenir ocasió de parlar una bona estona amb el rector, i a Banyoles, després de visitar el llac, s'hi van quedar a sopar. Com de costum, va comprar postals. Al cap de tres dies, des de Begur, escrivia darrere d'una postal del llac de Banyoles un poema titulat *Nàufreg en un llac*, que, una vegada fixat, es publicà amb el títol *Nàufreg* en el llibre *Ara que és tard*. És un poema representatiu de la radicalitat i dramatisme d'una part de l'obra que el poeta va publicar a partir dels anys setanta.

«Esgarrifances d'amor i d'horabaixa»

A l'agost de 1974, Vinyoli tornà, després d'uns quants anys, a l'indret dels estius de la seva joventut, al castell de la infància daurada, a Santa Coloma de Farners. Com ja havia fet l'any 1965, es disposava a viure una veritable festa dels records: retrobar la riera que travessa el parc de Sant Salvador i les fonts, tremolar una vegada més amb el cant del rossinyol, redescobrir els boscos d'alzines i la seva flaire... Però també passejar pels carrers del poble, veure el campanar vetllant la plaça i sentir-ne les campanades; tornar a Can Cuera, la casa amb el pis humil que habitaven i contemplar les seves parets de pedra. O anar amb cotxe fins a Farners i albirar, ja de lluny, el castell i el turó del Vent. Després, a l'esplanada de l'ermita, evocar les arrossades i les graellades de carn sota l'ombra de les alzines sureres. Vinyoli va passar a Santa Coloma dos dies: hi va anar tot sol, segurament en taxi. En el seu itinerari va aprofitar per visitar algunes poblacions veïnes com Sant Hilari i Osor. I, naturalment, va

Les imatges del Davallament donen sentit i gravetat i companyia «a la nostra més o menys pobre vida en un món de coses que no comprenem»

comprar postals. A Foix, en una postal del 27 d'agost, li explicava l'excursió amb aquestes paraules:

[...] vaig tornar a veure l'esfera del rellotge del campanar que tantes vegades mirava de vespre per veure si feia tard, després de tornar en bicicleta de la Gorga d'en Vilà, on ens banyàvem.

[...] Vaig fer visites «galants» a les noies que havia conegut. La més bonica, i que encara ho és, i que en vaig estar enamorat als 16 anys, és vídua des de en fa quatre. Encara podríem jugar a cartes a la galeria, amb les persianes baixades.

És molt probable que aquesta visita generés en ell substància poètica que es traduís en l'escriptura d'alguns poemes com *Temps*, *Repetiment* o *Platja dura*, i també d'un poema inèdit, de títol *Santa Coloma de Farners*, fa molts anys, amb versos que semblen despresos de les ratlles a Foix o viceversa, i que va quedar aparcat a l'espera d'una posterior fixació que no va arribar:

El campanar quadrat i les escales de pedra.
Puja-les de memòria: porten a l'església
dels capellans alats i caçadors de llebres.
Mossèn Benet i Mossèn Piu no criden;
amb blaus ulls i cotó fluix em miren.
La veu pastosa del rector, de vespre,
és una coca de Farners, de festa.

La posta baixa per la carretera
de Sant Hilari, blava de muntanyes,
s'atura al bosc tot estremeit, es banya
nua a la gorga d'en Vilà, l'abraço
blau negre fosc sentint esgarriances
d'amor i d'horabaixa.

Les bicicletes roden cap al poble. Sento
flaires de bosc, l'esfera del rellotge
del campanar marca ja l'hora trista
del dia mort.

S'apaga la infantesa.

«De somnis entelat»

A l'estiu de 1975 els amics Òscar Samsó i Glòria Llenas convidaren el poeta a passar una setmana a can Sici, la seva casa de Sant Medir, en el terme de Sant Gregori. Samsó havia coincidit amb Salvador Espriu a la universitat, i va ser al seu pis de Barcelona

que es conegueren Espriu i Vinyoli. Això va ser cap a l'any 1936. Vinyoli i Samsó, que també era poeta, havien compartit aquells anys de formació literària i humana. Havien anat junts a casa de Riba i s'havien enfilat a les muntanyes més altes del país. Ara, en aquesta masia, envoltada d'alzines, Vinyoli va passar uns dies de repòs i de llargues converses amb l'amic sobre poesia, la vida, els records i els somnis. En unes notes que va escriure aquests dies apuntà els noms d'objectes, d'arbres, d'ermites, de masies i de pobles de la contrada. Per aquestes notes sabem que va admirar, entre altres coses, l'església gòtica de Cartellà, l'absis romànic de Sant Medir i el campanar de Sant Pere de Llorà.

>> Santa Coloma de Farners.

MAN COSTAS/DISEÑOS CULTURALS

«El campanar quadrat i les escales de pedra.
Puja-les de memòria: porten a l'església...»

AUGUST VINARDELL

La primavera de l'any 1978, Vinyoli va patir una trombosi cerebral que s'agreujà amb posteriors crisis d'hipertensió. Aquell estiu encara va anar a Begur, on va escriure poemes com *L'ésser* o *Grans vacances*, però va ser el darrer. La fragilitat de la seva salut arribà fins al punt que els metges li recomanaren no viatjar i evitar situacions emotives com lectures de poemes i altres actes. A partir de llavors sortí poc de Barcelona, però encara va poder fer unes visites ben especials a les comarques de Girona.

A principi de 1982 va acceptar amb entusiasme l'ofertament del seu metge, el Dr. Ricard Pons i Bartran, d'acompanyar-lo amb el seu cotxe i passar un dia fora de la ciutat. El dia 26 de gener sortiren de bon matí per anar al cap de Creus i visitar Sant Pere de Rodes, el Port de la Selva, Cadaqués i Roses. També arribaren al cap Norfeu i a la cala Montjoi.

Al Port de la Selva es recordà de Foix, a qui escriví immediatament una postal, que va continuar uns dies després amb una carta. Li explicava, utilitzant un llenguatge aforístic i xifrat, com si fos d'ús privat entre els dos poetes, el recorregut per les carreteres de l'Empordà i li deia que circulaven «sense idea fixa d'anar a Cap Lloc que és justament anar a Lloc». També li deia: «Més enllà de les coses hi ha la Cosa que és cap a ella que els poetes van». Vinyoli, poeta amb una rica vida onírica, ara se sentia molt proper a Foix, amb qui podia compartir alguns postulats del surrealisme.

El retorn al cap Norfeu devia fer rememorar a Vinyoli les mateixes sensacions que havia explicat a Artur Sagués uns mesos abans:

Em fas tornar a l'època daurada del meu Begur, quan a la nit anava a Sant Ramon a veure fars. Em penso que el de cap Norfeu es veia algun cop o m'ho semblava perquè l'embriaguesa em feia veure qui sap les coses. I no sols l'embriaguesa d'alcohol sinó d'amor. Foren temps extraordinaris que han quedat per sempre més enterrats en mi i no són recuperables si no és per la màgia dels records i de la poesia. (27/8/1981)

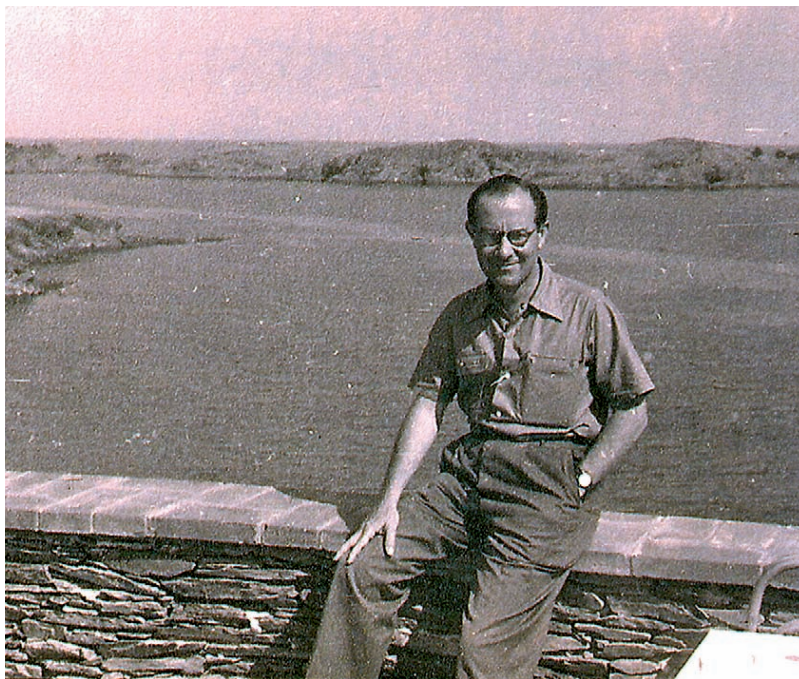
I en aquests mesos va escriure un poema, de títol *Norfeu*, publicat a *Domini*

>> Joan Vinyoli a la Plaça del Poble de Palau-sator.

màgic, on evocava la visió d'aquest tros de terra que es posava dins del mar com si es tractés del vaixell de l'holandès errant que en realitat no anava pel mar sinó per dins d'ell mateix. I s'ho mirava «amb els ulls humits, de somnis entelat», tot «bevent rom de records» des del cafè dels Pescadors, que podia ben ser, per exemple, el del port de l'Escala que tantes vegades havia visitat.

El mes de maig de 1982 li comunicaren la concessió de la Creu de Sant Jordi. Uns dies després, el 4 de juny, va escriure al president del Parlament de Catalunya, Miquel Coll i Alentorn, en agraïment pel reconeixement i també per excusar la seva assistència a l'acte de lliurament, a celebrar el 15 de juny, al·legant raons de salut. Sorprenentment, una setmana després, el 22 de juny, se'n va anar a Palamós, a retrobar el mar i les seves barques. També va comprar postals per escriure als amics més propers. És evident que, en aquells moments, Vinyoli no estava tan pendent dels honors com de l'obra i tot allò que podia nodrir-la. A la postal que escrigué a Eudald Puig, li deia:

Estimat Eudald: He vingut en l'autobús de les 8 del matí i tornaré a Barcelona avui mateix a les 8 del vespre. Ara són 2/4 de tres de la tarda i estic en un bar

AXIU VALENTÍ-PÉTT

situat a un extrem de la platja des d'on es veu tota la badia de Palamós i el moll i «miro» el mar i les traïnyes (no estic segur d'aquest mot). He acabat el Bitter Kas que m'han posat fa una hora. Bufa un ventet fresc. Em sento bé i, com t'ho diria jo, «disponible», «receptiu». Passo el dia, no com un foraster sinó com si

>> A Portlligat (Cadaqués).

>> Palamós.

«Estic en un bar situat a un extrem de la platja des d'on es veu tota la badia de Palamós i el moll...»

>> A la vila
vella de Tossa,
amb Ció Jaques
i Carme Picart.

ARXIU SEVILLA-JAQUES

visqués aquí. Per tant no tinc cap pressa de fer res especialment. Ni records ni afanys, ara. Quiet. Ja arribarà el que hagi d'arribar d'aquestes hores de calma «activa». Et recordo. Què fas tu, ara? Bons versos, els teus!

>> Tossa

És molt probable que a Palamós, co-neixedor del procés de creació i els moments previs a la seva arribada, Vinyoli se sentís a l'antesala d'un brot creatiu que l'havia de portar a gestar alguns dels nombrosos poemes amb presència del mar que va escriure durant aquells mesos. L'estada a Palamós hauria estat el catalitzador d'aquesta revinguda creativa. Certament, versos interrogatius com aquests de l'*Ele-gia de Vallvidrera*, I semblen sobrevinguts a la consciència en plena contemplació del mar, o del seu record:

Per què paraules? Aquest blau intens
del mar és prou. Miro la ratlla fixa
de l'horitzó,
mar grandios, i quanta
riquesa guardes, per a qui?

I el dia 6 de gener de 1983 va tornar a sortir de Barcelona per visitar les comarques de Girona, també en companyia de Ricard Pons. En va explicar el recorregut en una postal que va enviar a Feliu Formosa, un dels amics més propers durant els darrers anys i també col·laborador en la tasca de traduir Rilke. En aques-

«Tossa, vila poètica,
plena de records
i de sorpreses sempre...»

ta ocasió van visitar diversos indrets del Montseny, entre els quals Arbúcies, i van passar per Vidreres, Caldes i Llagostera, per anar, travessant les Gavarres, fins a la Costa Brava per mirar i escoltar el mar, concretament a cala Salions i cala Giberola, i ja de vespre arribar a Tossa de Mar, vila que qualificava de «poètica, plena de records i de sorpreses sempre». Colrats de bones sensacions, van tornar a Barcelona però llavors Vinyoli vivia quasi exclusivament per a la poesia, per coronar l'Obra. Per això, segons explicava a Formosa, els bons moments acabats de viure no li havien esvaït els dubtes que l'assetjaven en relació amb la seva obra poètica: «L'excursió realment fantàstica no va servir, però, per estalviar-me ni dissipar una mica les fondes tristesses i dubtes que passo quant al que he fet i faig en poesia».

Era, pel que sabem, la darrera vegada que Vinyoli trepitjà les comarques de Girona. Però aquest territori, des de Santa Coloma de Farners fins a Begur, amb totes les altres poblacions que va conèixer i que van nodrir-lo per generar una posterior substància lírica, ja forma part intrínseca d'una de les obres més celebrades de la poesia catalana de tots els temps. Vinyoli va tornar a aquests pobles, en forma de poesia, tot allò que n'havia rebut.

Pep Solà

és professor d'institut.

PER SABER-NE MÉS

<http://joanvinyoli.udl.cat>

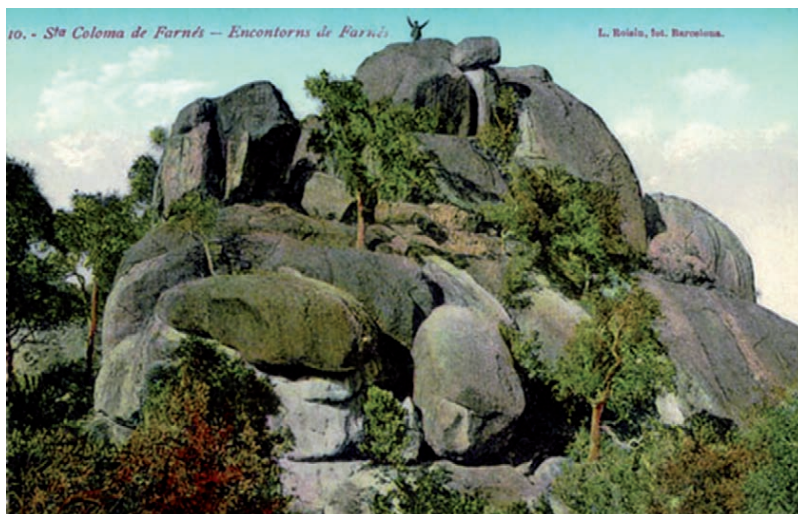
JOAN VINYOLI, *Obra poètica completa*. A cura de Xavier Macià. Edicions 62. Barcelona, 2001.

I cremo tot en cant. Actes del 1r Simposi Internacional Joan Vinyoli. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2006.

PEP SOLÀ, *La bastida dels somnis. Vida i obra de Joan Vinyoli*. (Pendent de publicació)

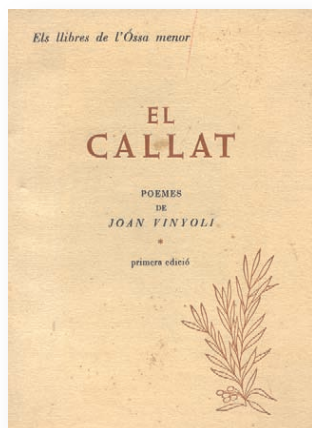

BOSCH - FONS D'G. INSPAI - DIPUTACIÓ DE GIRONA

«Feia molt de temps que no havia estat en els paratges de la meva infantesa»

>> Tres postals de Santa Coloma de Farners.

La poesia de Joan Vinyoli, dels llunys al botó de la roda

CRISTINA BADOSA MONT > TEXT

El 30 de novembre de 2009 fa 25 anys de la mort del poeta Joan Vinyoli. Des d'aleshores els estudis sobre la seva poesia ens han donat a conèixer l'abast i profunditat d'una obra que el temps lentament fa sobresortir en la poesia catalana i en el conjunt de la poesia contemporània. Dels tres espais que graviten a l'entorn del seu món poètic –Santa Coloma de Farners, Begur i Barcelona–, aquesta volta ha estat el torn de Begur de retre-li un homenatge. En el seu moment, parlo dels anys cinquanta, seixanta i setanta, Vinyoli va passar per aquesta vila, discretament com a poeta, si bé encara se'l recorda com a estiuejant, un estiuejant peculiar, que la respectuosa tolerància dels begurencs amb prou feines deixa endevinar. I és precisament l'esperit obert dels seus habitants i també l'elegància de la vila i del seu esplèndid entorn els que el van captivar per sempre, com es palesa en molts poemes d'*El Callat* i en bona part de l'obra posterior.

L'obra posterior a *El Callat* va venir tard: set anys separen aquest llibre del següent, *Realitats* (1963), i set més de *Tot és ara i res* (1970). A partir d'aleshores el ritme de publicació del poeta s'accelerà fins a la seva mort, el 1984, amb set llibres més en nou anys, alhora que el reconeixement unànime es multiplicava en premis. Però la trombosi cerebral que va patir el 1977 el va afeblir i el va allunyar de Begur; el seu darrer estiueig a aquesta vila va

ser l'agost del 1978, a l'hotel Begur. És per aquesta raó que per als begurencs el record de Vinyoli com a poeta és vague, com una peculiaritat més que s'afegeix al record de l'estiuejant. L'homenatge que li ha fet Begur, i que té com a objectiu retornar-li allò que per al poeta va significar, tindrà la seva continuïtat el 30 de novembre a Arts Santa Mònica de Barcelona, coincidint amb el dia de la seva mort, i posteriorment a l'Ateneu Barcelonès, on Vinyoli va passar moltes hores de lectura i tertúlia.

Vinyoli va passar discretament per Begur com un estiuejant peculiar

Quan al capvespre bufa el foranell
i a un cap de l'esquellera encén el far
de cop la nit, silenciosament,
algú s'ho mira tot des del Cafè
dels Pescadors, bevent rom de records,
els ulls humits, de somnis entelat.
Norfeu precià, immòbil, dins la mar
la proa de la quilla, no fondeix
les aigües negres.

Foraster, què vols?

Begur i l'experiència de l'obert

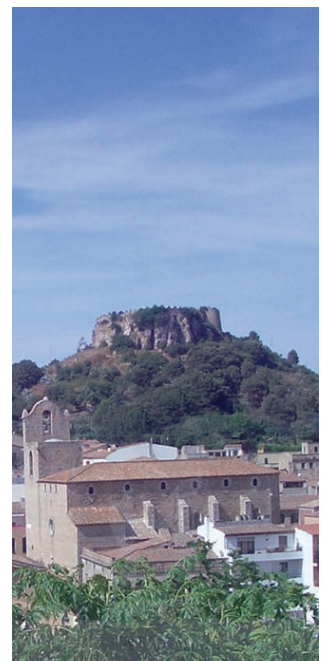
Quan l'agost del 1954 va instal·lar-se a can Pallí, una casa d'indians de tres plantes que havia llogat amb les famílies de les germanes de la seva esposa, va experimentar els efectes d'un descobriment que per força havia d'afllorar a la seva poesia. Tenia quaranta anys i estava en la plenitud de la vida, i això significa també que sentia la necessitat de superar la seva poesia anterior, marcada per l'elegia i el record. Era el moment de viure intensament i amb passió, i Begur li oferia l'espai que necessitava. En primer lloc, el paisatge s'imposava amb una força embriagant, que ell traslladà a la poesia amb una imatge que esdevingué cabdal en aquest període: l'obert. Joan Vinyoli traslladà aquesta imatge, que té una rica tradició poètica i filosòfica, a la seva experiència immediata sota diferents formes: els llunys, la mar fonda, els cels estelats. El poeta alemany Rainer Maria Rilke, del qual el poemari *El Callat* és deutor, sobretot dels *Sonets a Orfeu* que va traduir, l'influï pro-

fundament, però també Friedrich Hölderlin, i d'alguna manera devia estar familiaritzat amb la filosofia de Martin Heidegger; tots aquests van ser tema de conversa, ben segur, de les moltes xerrades amb els seus bons amics Francesc Gomà i Joan Petit a l'Ateneu Barcelonès, als aperitius a les platges de Begur, a les sobretaules, als passejos en barca, a les caminades i excursions i al cafè del Centre Artístic Begurenc.

El concepte de l'obert és objecte de diferents interpretacions segons Rilke, Heidegger i Hölderlin. Per a Rilke significa l'*imens*, una llibertat d'obertura indescriptible del qual els animals i les flors formen part. El filòsof Martin Heidegger considera que l'obert de Rilke es troba en l'ésser mateix, en la seva intimitat eterna que el tanca, privat de centre i orientació, i, per tant, significaria un retorn a l'opacitat de l'inconscient. Finalment ens trobem amb l'*abisme* de Hölderlin, i en aquest cas Dionís, el déu del vi, seria el portador dels signes dels déus als homes, en l'espai comú del cel i la terra. Aquest eix

>>> *Fragment de poema manuscrit per Joan Vinyoli.*

>>> *Begur*

El poble li oferia l'espai que necessitava per viure intensament i amb passió

de recerca del més enllà, tant a l'interior com a la natura, al vertigen dels grans abismes i a la realitat de les petites coses, recorre tota la poesia de Vinyoli. I és la capacitat d'il·luminar i donar sentit a la vida de cada dia el que el converteix en un dels nostres més grans poetes; perquè la distància entre la il·lusió i la realitat, que és la causa del gran desencís, pren un sentit èpic, de lluita per l'existència, d'una gran intensitat poètica. Però el motor de la seva poesia, que ho fou també de la seva vida, és la passió, des d'un vitalisme que ens arrossega per sobre de l'adversitat, la desolació i la desesperança davant el pas del temps. Davant la realitat, Joan Vinyoli dubta, i la seva única certesa de redempció està en l'acte creador de la paraula; aquesta manca de messianisme fa que la seva arriscada experiència ens commogui profundament. Les dues imatges poètiques de la seva adolescència al bosc de Santa Coloma de Farners –el boscatser-llenyataire, que personifica la vocació poètica, i el vent d'aram, la consciència de la destrucció del temps–, prenen en la plenitud de la maduresa una dimensió profundament existencial: la lluita contra la destrucció només és per la paraula carregada de la passió per la vida. Vinyoli s'endinsa en el pensament cercant més enllà del món tranquil·litzador i immediat, és un capbussador que es troba en la línia entre vida i mort, raó i follia. Es llança a la recerca d'una altra manera de viure i es troba que la mort no és un punt al final d'aquesta, sinó que coexisteix amb nosaltres: «Viu la teva vida / mesclada amb ells. / Usa dels morts així», escriu a *El silenci dels morts* (*Vent d'aram*).

Les crisis creatives

Els llargs silencis entre 1956 i 1970 fan la impressió d'una certa irregularitat. S'escolen set anys entre *El Callat* (1956), que com hem vist ja marca un gir important, introduint una nova aproximació a la vida i a la poesia, i *Realitats* (1963), que significa una atenció a la realitat immediata, segurament empès per la nova tendència cap al realisme històric que aquells anys representaven *Da núcis pueris*, de Gabriel Ferrater, *La pell de brau*, de Salvador Espriu, o *Vacances pagades*, de Pere Quart. Però Vinyoli es continuava mantenint molt obert a la il·luminació poètica, com ens mostra al poema *Aperitiu a la platja*

amb acompanyaments de trons, on presenta els dos nivells d'aprehensió del món: el real immediat, i les expressions més òrfiques de deixar-se submergir en la natura.

Les onades s'encrespen sota el vent,
la tronada rebota per les penyes.
Dues angleses sintonitzen llunys.
Qui beu cascall amb rom
desafiant les ombres.

Ah, solituds reconeixent-se,
[descobriment de cels
inconeuts, enyorament d'omplir-se
terriblement.

De què?

Tot és ara i res (1970) deixa un altre llarg període de set anys al descobert. El poemari reprèn la línia indagatòria, el sentit de l'existència, la recerca de la felicitat, el pas del temps que tot ho esborra. I l'amor, l'altre motor de l'energia vital i creativa, però també la mort, no només la mort d'un mateix, sinó la que espanta: la mort dels amics més estimats, com Joan Petit i Margarida Fontseré, i la fragilitat de la bellesa.

Però quan em recordo dels amics
[que han mort
irremissiblement, els insubstituïbles,
em torno un gira-sol que puja d'un femer
i fa com un que parla amb entelada veu,
en una tarda càlida d'estiu,
davant el somriure dels morts
[que se li fan propers.

Ara tot d'una la tenora
ressona a Pals i contemplem les illes
i sempre dic, mirant la Torre de les Hores:
davant aquestes coses cal plorar.
Passa la tarda sobre els camps d'arròs
de l'Empordà xops d'aigua.

És ben palesa, doncs, l'evolució que s'havia esdevingut durant catorze anys, una evolució que era producte de crisis. En primer lloc, la crisi del pas a una nova concepció de la poesia que, en contacte amb Begur, i coincidint amb la seva etapa més vital i passional, començà a prendre forma a *El Callat*. La febrada realista no li acabava d'escaure, tanmateix *Realitats* l'ajudà a fer el salt cap a una poesia més propera a la quotidianitat de les petites coses, sense perdre, per sort,

>> *Retrat de Joan Vinyoli pintat per Ignasi Mundó.*

Les crisis de Vinyoli són el dubte per trobar l'encaix entre allò vist i allò dit

>> Begur.

aquella dimensió de recerca existencial i d'atracció per l'obert. Amb *Tot és ara i res* arribà a la maduresa poètica, el simbolisme portat de la realitat més immediata a l'abisme de la raó existencial. A partir d'aquest llibre la resta de l'obra va anat apareixent amb una continuïtat que dona la plena dimensió d'una línia poètica que s'anava consolidant, afegint noves capes a les antigues que retornaven, no sempre en la forma d'elegia, sinó sovint en una revolta per recuperar l'antiga passió. Al poema *Temps*, de *Vent d'aram*, Vinyoli va escriure:

Torna'm a la furiosa
passió que de mi va fer un altre.
Ja no seré mai més el noi
que feia jocs.
I me n'alegro.

I encara al mateix poemari, a *Gorgs*, el poeta lluita en un combat a mort amb la vida, l'única que té sentit, i recupera la passió de viure-la:

Temps perdut. Temps perdut.
[Temps perdut.
Repetir unes mateixes paraules
[per majors profunditats,
és potser despullar-se per trobar el camí
de l'altra banda.
Gorgs.

I recupera el desig de saber més, perquè el coraller sempre ha de baixar a les profunditats del mar, creador-pensador, ha d'experimentar sempre, no interpretar, sinó experimentar, a la recerca de nous sentits, com ens diu a *El guany*:

Mai no et rendeixis.
Gira't del costat
on abans veies el penell
que et feia creure en l'últim crit
del gall dels boscos.
Entra
mar negra endins i baixa al fons.

Quan pugis, coraller, i t'hagis tret
el feixuc escafandre,
t'hauràs guanyat una mar llisa
i el vol del gavià.

En aquest poema retrobem dues de les grans imatges de la seva poesia: d'una banda la del gall salvatge d'*El Callat*, que significa la creació poètica, el crit i l'inasoluble, i de l'altra la mar fonda, una lluita amb el desconegut misteriós, no mancada de risc; un penetrar al fons d'un mateix per aconseguir la paraula poètica i amb aquesta la pau de l'esperit inquiet. S'ha dit que *Vent d'aram* fa de frontissa entre els tres poemaris anteriors i els posteriors, en què l'assumpció del pas del temps i la vellesa

>> *Sanguina de Joan Vinyoli dibuixada pel pintor i escultor Esteve Monegal.*

Vinyoli dubta, i la seva única certesa de redempció està en l'acte creador de la paraula

té una desesperació temperada gràcies a l'eternitat guanyada per la paraula poètica.

Els llargs silencis de Joan Vinyoli són crisis plenes de riquesa, de lluita per trobar l'encaix entre allò vist i allò dit, en un combat que només s'acaba amb la mort; una recerca insaciable que té molts paral·lelismes amb el que Gilles Deleuze explicava sobre Michel Foucault i que de fet és comú a tots els pensadors i –jo hi afegiria– als creadors autèntics: no estan mai satisfets amb el que acaben d'enllestir, perquè saben el que els manca encara, per arribar a expressar el que voldrien. Joan Vinyoli pertanyia a aquest grup exclusiu. Ho explicà al primer poema de *Cercles*, amb la justesa i profunditat a què arriben els poetes:

Un altre cop vols agitar les aigües
del llac.

Està bé, però pensa
que no serveix de res tirar una sola pedra,
que has d'estar aquí des de la matinada
fins a la posta, des que neix la nit
fins al llent

–tindràs la companyia
de les estrelles, podràs veure l'ocellassa
de la nit negra covant l'ou de la llum
del dia nou–,

assajant sempre cercles,
per si al cap de molts anys,
[tota una vida, et sembla
–i mai potser no n'estaràs segur–
que has assolit el cercle convincent.

El botó de la roda

Emprant la citació que fa Josep-M. Sala-Vall-
daura al llibre que va dedicar a Vinyoli un
any després de la seva mort, es pot afirmar
com Isidore Ducasse, comte de Lautréa-

mont, que «els poetes contenen el pensa-
dor»; Sala-Valldaura hi afegeix: «però no pas
a l'inrevés». El cercle, el botó de la roda, la
circularitat, són imatges recurrents a la poe-
sia de Joan Vinyoli: donar voltes a la mateixa
vida fins a la mort, assajar l'obra més ajusta-
da al que veiem i aconseguir dir exactament
el que veiem. D'altra banda, el món gira i el
poeta, com la resta d'éssers, gira portat pel
seu propi impuls, s'oblida de l'ésser i s'allu-
nya del seu centre de gravetat, casa, cabana
o castell on aixoplugar-se i viure. Retornem
a l'obert del principi, que està més lluny que
el món exterior i més a prop que el món in-
terior; l'anar i venir d'aquest obert. El juny
del 1966, a Begur, escrigué a *Sunt lacrimae
rerum* (*Tot és ara i res*):

Tot giravolta com en un parc d'atraccions,
però tu i jo vivim al botó de la roda,
on és imperceptible el moviment.

I, més de deu anys després, a *Sacrifici*
(*Cercles*), reprenia la mateixa imatge:

Del pujar i del baixar en dic sempre
[una mateixa cosa,
i sempre repeteixo la mateixa cosa:
En el botó de la roda
no hi ha moviment.

Joan Vinyoli no era un poeta de cir-
cumstàncies, era un poeta que se la juga-
va a cada vers, en el seu anar i venir del
món exterior a l'interior, en una coexis-
tència amb la mort que només té fi quan
s'acaba la vida.

Cristina Badosa
és professora d'universitat.

>> Begur.

